



## SEYFEDDİN EL-ÂMİD'İN HZ. MUHAMMED'İN (S.A.S.) NÜBÜVVETİNİN İSPATI VE HİSSİ MÜCİZELERİ TEMELLENDİRMESİ BAĞLAMINDA ÂHAD-MÜTEVATİR GÖRÜŞÜ

### THE VIEWS OF SAIF AL-DIN AL-AMIDI IN PROVING THE PROPHECY OF OUR MUHAMMAD AND ESTABLISHING HIS SENSUAL MIRACLES BETWEEN THE INDIVIDUAL AND THE FREQUENT

İbrahim Halil ERDOĞAN\*

#### Öz

Nübüvvet, Yaratıcı ile yaratılan arasındaki iletişimi sağlayan bir müessesedir. Mücize ise nübüvvet iddiasında bulunan kimsenin sözünün doğru olduğunun Allah Teâlâ tarafından desteklenerek, insanların onu tasdik etmesini sağlayan olağanüstü olaydır. Vuku bulma yönüyle hissi, haberi ve akli şeklinde kısımlara ayrılan mucizenin her üç kısmı da Hz. Muhammed'in (s.a.s.) elinden zuhur ettiği kadim İslam geleneğinde nesilden nesile aktararak eserlerde yerini almıştır. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) son peygamber oluşu ve risaletinin evrensel olduğu dikkate alındığında ona verilen mucizelerin de onun konumuna uygun olarak ilk muhataplara hissi, sonraki dönemde gelenler için de akli mucizelerle desteklenmiş olması sosyo-kültürel bir uyumun olduğunu göstermektedir. Akli mucizeler konusunda herhangi bir ihtilaf söz konusu olmazken, modern dönemde özellikle batılı anlamda pozitivist bazı yaklaşımların tabiat yasalarına aykırılığı nedeniyle hissi mucizelerin inkarı günümüzde yeniden ivme kazanmıştır. Kalam ilminde âhad haber ile sabit olmayan hususların kelama konu olmayacağı kelamcılar tarafından dile getirilmiştir. Ancak bir hususun kelama konu olup olmaması ayrı, meselenin tümünde inkarı ayrıdır. Bu anlamda Seyfeddin Âmidî başta olmak üzere usul alimlerinin "mânevî mütevatir" diye tarif ettikleri kavram, hissi mucizelerin sübutu için önemli bir tespittir. Haber-i Vâhid ile sabit olup delaleti zannî kabul edilen bu haberlerle nübüvvet gibi önemli bir konunun ispatını doğru bulmayan kelamcılar olduğu gibi, bu haberlerin meşhur düzeyde anlatılmasından hareketle tevatür derecesine ulaştığını iddia edenler de olmuştur. Meselenin odak noktasını ahâd haberlerle sübut bulan haberlerin kelama konu olup olmaması oluştururken, kelama konu olmamasını o meselenin inkar edilmesine taşıyanlar da olmuştur. Başta Hz. Muhammed'in hissi mucizeleri olmak üzere, İslamî kaynaklarda tevatür derecesinde nakledilen miraç ve benzeri konular da kelama dahil edilmemesinin yanında böyle bir hadisenin vuku bulmadığı yönünde açıklamalar yapmaya kadar varmıştır. Asıl itibarıyla mesele bir taraftan kelamcılar ve hadisçiler arasında tartışılırken diğer taraftan sübutu haber-i vahide dayanan birçok hükmün ortaya konulduğu İslam hukuku alanında da incelenmiştir. Dolayısıyla sadece haber-i vahid ile sabit olmasından hareketle inkar edilen bir mesele aynı zamanda İslam hukukunun ortaya koyduğu bir çok hükmün de inkarını beraberinde getirecektir. Bu durumda ise bir meselenin kelama konu olup olmadığının ayrı değerlendirilmesi, sübutunun ise kat'i ve zannî oluşunun ayrı bir kulvarda değerlendirilmesi gerektiği, üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri olarak görülmektedir. Netice itibarıyla felsefe ile kelimanın birleştirildiği dönemin önemli alimlerinden Seyfeddin el-Âmidî'nin nübüvvetin ispatında ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hissi mucizelerini temellendirmesinde kullandığı 'mânevî mütevatir' metodu büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada Âmidî'nin konu ile ilgili görüşleri tespit edilerek onun hissi mucizelere bakış açısı incelenecektir.

**Anahtar Kelimeler:** Kalam, Nübüvvet, Hissî Mücize, Âmidî.

#### Abstract

The prophethood is an institution that provides communication between the Creator and the Creator. The miracle is an extraordinary event that supports the people by claiming that the word of God is true, and that people can confirm it. All three parts of the miracle that were divided into senses, senses, and mindsets were transferred from generation to generation in the ancient Islamic tradition of Muhammad. Considering that Muhammad was the last prophet and that his prophecy was universal, the fact that the miracles which were given to him were supported by the first interlocutors in his position and that he was supported by the mental miracles in the following period shows that there is a socio-cultural harmony. While there was no dispute in the minds of intellectuals, the denial of sensual miracles has gained momentum in the modern period, especially because of the contradiction of the positivist approaches in the Western era with the laws of nature. In the science of Kalam, it is stated by theologians that the non-fixed issues will not be the subject of chanting. However, whether or not an issue is the subject of negotiation is separate, the denial in all of the matter. In this sense, the concept of muc spiritualist consensus itt, especially by Seyfeddin al-Amidi, was an important determinant for the realization of sensual miracles. These reports, which are assumed to be fixed by the news-i-Wahid, are not only the theologians who do not find the proof of an important issue such as prophethood, but also those who claim to have reached the degree of tevision based on the famous level of these news. The focus of the issue on the news of the news with the news of the news is the creation of the subject, the absence of the subject of the denial of the issue has been the ones that carry the denial. First of all The miraculous miracles of Muhammad, as well as the inheritance and similar subjects, which were transferred to the degree of tevision in Islamic sources, were not included in the chronological order, but to the point that such an event did not occur. As a matter of fact, while the matter was discussed on the one hand between the theologians and the hadithists, on the other hand, it was examined in the field of Islamic law, where many of the provisions based on the Qutb al-Wadi were revealed. Therefore, an issue that is denied only because it is fixed with the news-i-wahid will also bring with it the denial of many provisions of Islamic law. In this case, it is seen that it is important to focus on whether a matter should be evaluated separately, whether it should be evaluated in a separate lane. As a result of the combining of philosophy and the word of the period combined with the prominent Seyfeddin al-Amidi's the proof of prophethood and Hz. Muhammad spiritual ilevatir 'method used in the foundation of the sense of sense is of great importance. In this study, the views of al-Amidi on the subject will be determined and his point of view on sensual miracles will be examined.

\* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Kalam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi



## Giriş

Müteahhirün dönemi Eş'arî kelimcilerinden olan Seyfeddin el-Âmidî (ö. 631/1233), müdekkik bir alim, güçlü bir hatip ve usûl alimidir. Kendisinden önceki kelâm âlimlerinden Bâkillânî ve Cürçânî başta olmak üzere fikirlerini dikkatli bir şekilde tenkide tâbi tutmuş, Fahreddin er-Râzî'nin ortaya koyduğu felsefe ile kelâmın memzuc dönemini daha da ileriye taşımıştır. Âmidî'ye göre ilmi olgunluk ancak akli ilimlere hakim olmak suretiyle elde edilebilir. Bu düşüncesi ile de İslâm coğrafyasında asırlarca hâkim olan felsefe kelâm anlayışının önderleri arasında yerini almıştır. Kelâm ilmindeki birçok konuları akli delillerle yeni bir tarzda ele alan Âmidî, kelâmı bazı yenilikler meydana getirmeyi de başararak, orijinal fikirler ortaya koyabilen bir kelâm alimi olduğunu ispatlamıştır (Yüksel, 1991, 57).

Yirmiden fazla eser yazdığı nakledilen Âmidî'nin kelâm ilminde yazdığı en hacimli eseri "*Ebkârü'l-efkâr fi Usûli'd-Dîn*"dir. Bu değerli eser Mısır Milli Kütüphane ve Arşivler İdaresi tarafından neşre hazırlanmış ve Ahmet Muhammed el-Mehdî'nin tahkikiyle 2004 yılında Kahire'de beş cilt halinde neşredilmiştir. Diğer bir eseri olan "*Ğâyetü'l-Merâm fi İlmi'l-Kelâm*" ise "*Ebkârü'l-efkâr*" dan daha muhtasar bir kelâm kitabı olarak telif edilmiş ve ilk defa Hasan Mahmûd eş-Şâfiî'nin tahkikiyle 1971 yılında Kahire'de, daha sonra da Ahmed Ferîd el-Mezîdî'nin tahkikiyle 2004 yılında Beyrut'ta neşredilmiştir.

Âmidî, "*Ebkârü'l-Efkâr*" adlı eserinin beşinci bölümünü nübüvvet bahsine tahsis etmiştir. Nübüvvet meselesini kelâmî bir problem olarak ele alan Âmidî, nebi-nübüvvet, mucize-i'câz kavramları ile birlikte nübüvvet ile ilgili nübüvvetin imkânı, peygamberlerin vasıfları ve üstünlükleri gibi meselelere yer vermiştir.

Kelâm ve felsefenin birleştirildiği bir yapıya sahip bu eser Eş'arî ekolünün de en hacimli kaynaklarından biridir. Eserde nübüvvet ile ilgili ele alınan konularla ilgili daha önce ifade edilen görüşlerin neredeyse tamamı zikredilip müellif tarafından değerlendirilmiştir. İslâm medeniyeti içinde oluşan sapık fırkalardan Hâricilik, Şîa, Mu'tezile, Neccâriyye, Haşviyye, Müşebbihe gibi fırkaların nübüvvet konularına bakışlarını tetkik etmekle birlikte, Yahudilik, Hristiyanlık, Mecûsilik ve Sâbiilik gibi İslâm dışı dinlerin Hz. Muhammed'e (s.a.s.) yönelik görüşlerini tenkide tâbi tutarak nübüvveti kanıtlama yoluna gitmiştir. "*Ebkârü'l-Efkâr*", Adudüddin el-İcî, Teftâzânî ve Seyyid Şerîf el-Cürçânî gibi müteahhir kelâm âlimlerinin büyük oranda istifade ettikleri temel bir kaynak olmakla da kendini göstermiştir (Yüksel, 1994, 77).

Nübüvvet ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) mucizeleri ile ilgili ittifak ve ihtilâf noktalarını ortaya koyduktan sonra muhaliflerin iddialarını analiz ederek eleştirmiş ve Ehl-i Sünnet bilginlerinin görüşünün isabetli olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Gölcük, 1993, 413).

### a. Nübüvvet

Âmidî, 'Ehl-i Hak' diye ifade ettiği Ehl-i Sünnet'in nübüvvet konusundaki görüşlerini benimsemiş ve felasifenin iddia ettiği nübüvvetin kesbîliği meselesini reddetmiştir. Nübüvvetin aklen mümkün olduğunu da ifade ederek bunu aklen vacip gören felasifenin ve nübüvvet müessesini tamamen kabul etmeyen Berâhime, Sabiiyyin ve Tenasüh mensuplarının iddialarını tenkit etmiştir. Âmidî'ye göre nübüvvet; peygambere ait bir sıfat, çalışıp kazanarak elde ettiği bir kazanım veya şahsındaki bir hak ediş değil, Allah Teâlâ'nın kullardan dilediğine lütfettiği bir görev ve nimettir. Ona göre bu sıfat yaratıcı ve yaratılan arasında elçilik görevini yapmak üzere yaratıcının; seçtiği kimseye, 'sen benim elçimsin veya resulümsün' demesidir (Âmidî, 2003, 273-274).

Âmidî Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini kabul etmeyenleri üç grupta incelemiştir:

- Şeriatlerin neshini ve peygamber gönderilmesini caiz görmelerine rağmen, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) mucizelerini kabul etmeyerek onun nübüvvetini inkar eden Hristiyanların inkarı,
- Şeriatlerin neshini imkansız gören bazı Yahudi grupların inkarı,
- Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetinin sıhhatini, onun elinde birtakım mucizelerin meydana geldiğini kabul etmekle birlikte onun tüm beşeriyete değil sadece Araplara peygamber olarak gönderildiğini iddia eden birtakım Hristiyan grupların inkarı (Âmidî, 2003, 292).

Yahudilerde Annâniyye ekolü mensuplarına göre, Allah'ın kelîmi Hz. Musa (a.s.) sadık bir peygamberdi ve onun eli ile denizin ikiye ayrılması, asanın yılanı dönüşmesi ve elinin beyazlaşması gibi mucizeler zuhur etmişti. Büyük bir toplum tarafından mütevatir yolla nakledilmiştir ki Hz. Musa (a.s.) kendi kavmine bu şeriatın ebedi olduğunu, yer ve gök durduğu sürece bu dinin de devam edeceğini bildirmiştir. Bunlara göre onun şeriatının neshedildiğini ve dininin değiştirildiğini iddia eden herkes yalan söylemiştir. Şayet 'Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamber olduğu kabul edilir ve getirdiği şeriat öncekini neshetmiştir' denilirse bu durumda Hz. Musa (a.s.) yalan söylemiş olur ki böyle bir şey bir peygamber için mümkün değildir (Âmidî, 2003, 298).



Yine Yahudilikte Şem'aniyye (Zerkânî, 1996, II/42) ekolü mensupları da Annânî'lerden farklı olarak şunları da söylemişlerdir: Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğinin caiz olması şeriatların neshinin mümkün olmasını gerektirir. Halbuki neshin bizzat kendisi caiz değildir. Çünkü bir şey emredildiği zaman bu onun güzelliğine, içinde maslahat bulunduğuna ve murat edilen şeyin o olduğuna delalet eder. Eğer bunlar neshedilip geçersiz kılınarak menedilirse güzel olan çirkine, maslahat olan mefsedete, murat edilenden murat edilmeyene dönüşür. Hem böyle bir şey 'bedâ' (İlhan: 1992, VII/290) ve istenen sonuçtan pişmanlık duyma anlamına gelir. Bu ise Allah Teâlâ hakkında muhaldir. Ayrıca neshin etimolojik anlamda delaleti, 'bir hükmü ortadan kaldırma' anlamı taşımaktadır. Bunun emretme ve nehyetme hususunda tahakkuk etmesinin yolu yoktur. Çünkü ortadan kaldırılma eylemi ya vuku bulan bir şey için ya da henüz vuku bulmayan bir şey için mümkündür. Vuku bulan bir şeyi ortadan kaldırmak muhaldir. Henüz vuku bulmayan bir şeyi vuku bulmuş gibi ortadan kaldırmak ise vaki olmayanın ortadan kaldırılması demektir ki bu da muhaldir (Âmidî, 2003, 299).

Âmidî, Anâniyye (Şehristânî, 1983, II/20) ekolü mensuplarının iddialarının batıl olduğunu ifade ederek, Hz. Musa'dan (a.s.) naklettikleri sözün senedinin sıhhatini bilmedikleri gibi metninde de ihtilaf ettiklerini söylemiştir. Annânîlerin bir kısmı Hz. Musa'nın (a.s.) sözünü şöyle nakletmiştir: 'Eğer emrettiklerim ve menettiklerim konusunda bana itaat ederseniz, gökyüzü ve yeryüzü durduğu sürece mülkünüz de sabit kalır'. Âmidî'ye göre, burada mülkün devam edeceğine delalet olmadığı gibi şeriatın nesh edilmesine mâni bir kanıt da yoktur. Ayrıca mülkün devamı ona itaate, emirlerini yerine getirme ve men ettiklerinden uzaklaşma şartı ile kayıtlanmıştır. Bu ise Hz. Musa'dan (a.s.) sonra tahakkuk etmemiştir. Ayrıca nakledilen böyle bir söz Hz. Musa'ya (a.s.) ait olsa bile bu şeriat size ait ve sizin için son olduğunu söylemektedir. İfade de başka bir peygamberin zuhur etmesine mâni bir durum söz konusu olmadığı gibi böyle bir şart da koşulmamıştır. Hatta sözü edilen ifadenin lafzından; başka bir peygamberin gelmesi durumunda ona tabi olup itaat edilmesinin anlaşılması da mümkündür (Âmidî, 2003, 305; Râzî: 2009, 316).

Allah'ın kullara yönelik emirlerinin 'mutlak bir zaman' olarak sudur etmesi mümkündür. Bu 'mutlak zaman' Allah'ın ilmi açısından belirli ve mükellefin o malum zamana kadar maslahatının olduğunu murat ettiği, Allah'ın ilmindeki bu 'belirli zaman' sonra erdiğinde de mükellefe yapılan emrin sona ereceği ve yine Allah'ın ilmi ile kulum maslahatına binaen bunu neshetmesi mümkündür. Kur'ân-ı Kerîm'in "Allah murad ettiği hükmü kaldırır, istediğini de tutar. Levh-i Mahfûz/ Ana kitap O'nun yanındadır." (Ra'd: 13/38) (يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ) ifadesi bu hususu belirtmektedir (Zemahşerî, 1987, II/534; Râzî, 2000, XIX/51; Âşûr, 1984: XIII/165). Böyle bir fiilin bizzat kendisinin muallak bir zamana izafe edilmesi bir maslahat ve husun iradesinin tecellisi olduğu gibi, mutaallak olmayan bir zamanda vuku bulması da mefsedet, kubuh ve kerahet olacaktır. Bu da aynen orucun gündüz tutulmasının emredilerek gece tutulmasından nehyedilmesi gibidir. Böylece 'bedâ' ve 'pişman olma' gibi zikredilen iddialar bertaraf edilmiş olmaktadır (Âmidî: 2003, 306). Şîa fırkalarına göre Allah'ın ilim, irade ve tekvîn sıfatlarında değişmeler meydana gelebileceğini ifade eden 'bedâ' kavramı; "Allah'ın malum bir şekilde ortaya çıkacağını haber verdiği bir olayın daha sonra farklı bir şekilde zuhur etmesi" diye tarif edilmiştir (İlhân, 1992, V/290).

Böyle bir durum (bedâ ve pişmanlık) emir veya nehyden sonra kendisinde daha önce hasıl olmamış olan ikinci bir durumun belirmesi demektir. Ortadan kaldırma anlamındaki 'ref' ifadesini nesh için kullanan kimseler de bununla, yetki ve gücü bulunurken -nâsih hükmün gelmesiyle- eskinin devam durumunun kesilmesi manasında kullanmışlardır. Bu da aynen mutlak anlamdaki bir satış akdinin fesih olma hükmüne nispeti gibidir. Burada 'mevcut olan bir hükmü' ya da 'henüz mevcut olmayan bir hükmü' ref' etme anlamında değildir. Hüküm var olduğundan dolayı bu 'var hükmü kaldırma' veya 'henüz olmayan bir hükmü koyma' da değildir. Âmidî'ye göre, mutlak neshin anlamı budur ve bunun dışındaki tüm iddia, hayal ve vehimler batıldır (Âmidî, 2003, 306).

Hz. Muhammed'in (s.a.s.) elinden mucizeler zuhur ettiğini ve mucizelerinin nübüvvetine mutabık olduğunu kabul ettiği halde onun nübüvvet iddiasının sadece Araplar için olduğunu iddia edenler ise yine Yahudilerden İsevî ekolü mensuplarıdır. Onlara göre Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetinin evrensel olduğunu beyan eden başka kesin delillerin bulunması gerekir (Âmidî, 2003, 299).

Âmidî'ye göre İsevîlerin (Şahin, 2000, XXII/507); Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletinin doğruluğunu tasdik ve onun davetini kabul ettikten sonra ortaya attıkları bu iddiaların hiçbir anlamı yoktur. Çünkü onun peygamberliğinin kabulünden sonra artık nübüvvetini sadece Araplara tahsis etmenin hiçbir dayanağı mevcut değildir. Aksine kesin bir bilgi ile tevatüren sabit olmuştur ki getirdiği kitaba ve dine başka toplumları ve liderlerini davet etmiş, uzak ülke ve krallıklara risaletini kabul etmeleri için mektuplar göndermiştir. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olduğu ilk dönemden itibaren tüm insanlık, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) tüm toplumlara peygamber olarak gönderildiğini bilmektedirler. Üzerinde yalan ile ittifak etmeleri mümkün olmayan ezici bir çoğunluk tarafından İslam dininin ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.)



tüm insanlığa gönderilen bir peygamber, getirdiği dinin de evrensel olduğunu yakinen bildikleri için bunu bir dini görev addederek diğer insanları bu dine davet etmişlerdir. Şayet sadece Arap toplumuna gönderilen bir peygamber olsaydı bu insanların Araplar dışında başka milletleri dinlerine çağırmaları, onların din dışı bir uygulamaya girdiklerini gösterirdi. Bu bilgi on dört asırdan bugüne kadar aynı şekilde devam etmiştir. Ayrıca Hz. Muhammed (s.a.s.) tüm insanlığa gönderilmemiş olsaydı -haşa- onun iddiasında yalancı olduğu ortaya çıkar ve nübüvveti batıl olurdu. Dolayısıyla masum sıfatlara haiz, kesin delil ve mucizelerle desteklenen Peygamberler hakkında böyle bir şeyin söz konusu olması mümkün değildir. Aynı şekilde onun peygamberlerin sonuncusu olduğu sabittir ve kendi ifadesiyle 'ben peygamberlerin sonuncusuyum ve benden sonra peygamber yoktur' (Müslim, Fezâil 7) buyurmuş, ayrıca Kur'ân-ı Kerim de "O Allah'ın peygamberi ve nebilerin sonuncusudur" (Ahzâb, 33/40) diyerek onu tasdik etmiştir (Âmidî, 2003, 306).

#### b. Mûcize

Mûcizeyi diğer olağanüstü olaylardan ayıran en önemli özellik 'âciz bırakmak' anlamında Allah'ın bir eylemi olmasıdır. Burada acizliği yaratan Allah'tır. Her ne kadar mûcizedeki olağandışı hal olan denizin yarılması ve ölünün dirilmesi gibi durumların bizzat kendisine mûcize denilse de bu mecazi anlamdadır ve asıl acizliği yaratan Allah Teâlâ'dır (Âmidî, 2003, 286).

Mûcizenin, Peygamberin iddiası ile birlikte olması, istek ve iradesi doğrultusunda tahakkuk etmesi gerektiği tüm kalamcılar tarafından dile getirilmiştir (Kılavuz, 2012, 240). Buna göre bir kimse; 'ben peygamberim ve mûcizem de şu an derhal yağmurun yağmasıdır' şeklinde bir iddiada bulursa, eğer gökyüzü bulutlu değil ve yağmurun yağacağına bilinmesine destek bir işaret ve ipucu yok iken yağmur da yağsa, bu olağanüstü hal o kimsenin doğru olduğuna delalet eder. Dikkat edilirse burada yağmurun yağması peygamberlik iddia eden kimsenin kudreti dahilinde olmamakla birlikte nübüvvet iddiasına mukarin olarak vuku bulmuştur (Âmidî, 2003, 285). Böyle bir hadise kimin elinde gerçekleşirse gerçekleşsin onun sözünün doğrulunun kanıtıdır ve davetine icabet edilmesi gerekir. Buradaki i'câz durumu ise bu iddianın sadece onun eli ile tahakkuk etmesi ve başka bir kimsenin buna gücünün yetmemesidir. Zaten başka birinin güç yetirdiği şey mu'ciz olmadığı gibi o kişinin yalan bir iddiada bulunduğunu da ortaya koyar. Dolayısıyla sihir ve büyü gibi bilgi ile elde edilen fiilleri mûcize ile bir tutmak da doğru bir yaklaşım değildir. İnsanların yapmaya güç yetirdiği sihir, tılsım ve benzeri şeyleri, sadece Allah'ın kudretinde olan denizi ikiye ayırma, ölüleri diriltme, kör olan gözü ve alaca hastalıklarını iyileştirme gibi mucizelerle karıştırmak akıl sahibi kimselerin düşüneceği bir durum değildir (Âmidî, 2003, 286).

Kelâm âlimleri mûcizeleri idrak edilmeleri açısından hissi, haberî ve akli olmak üzere üç grupta toplamışlardır (Kılavuz, 2012: 244). Hissî Mûcizeyi; insanların duyularına hitap eden olağandışı olaylar olarak tanımlamış ve Hz. Sâlih'in (a.s.) devesi (Hüd: 11/64-68; Şems: 91/11-15), Hz. Mûsâ'nın (a.s.) asâsının yılanı dönüşmesi ve elinin parıltılı bir ışık vermesi (A'râf: 7/107-108, 117-122; Tâhâ: 20/19-22, 67-70), Hz. İsa'nın (a.s.) kuş şekline soktuğu çamuru canlandırması, ölüleri diriltmesi, anadan doğma körleri ve alaca hastalığına tutulanları iyileştirmesi (Âli İmrân: 3/49; Mâide: 5/110) gibi hadiseleri bu kısma örnek olarak göstermişlerdir (Bulut, 2005, 352). Hz. Muhammed'in (s.a.s.) asrında insanların gözleriyle görüp duyu organlarıyla müşahede ettikleri olağanüstü olaylar da hissi mûcizeler olarak değerlendirilmiştir (Kılavuz, 2012, 246). Haberî Mûcizeyi de; peygamberlerin Allah'tan gelen vahye dayanarak verdikleri gaybî haberler olarak tanımlamışlardır. Bunlar ise isyankâr toplumların başlarına geleceğini önceden bildirdikleri felâketlerin aynen vuku bulması, Hz. İsa'nın (a.s.) muhataplarının evlerinde ne yiyip ne biriktirdiklerini haber vermesi gibi olaylardır (Âli İmrân: 3/49). Akli mûcizeyi ise; insanların akıl yürütme gücüne hitap eden ve onları rasyonel kanıtlarla baş başa bırakan gerçekler şeklinde tanımlamış belirli bir zaman ve mekânla sınırlı olmayan mûcizeler olarak değerlendirmişlerdir. Peygamberlerin güvenilir, doğru sözlü, güzel ahlâk sahibi, merhametli olmaları, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaları, ilâhî mesajı bizzat uygulayıp insanlara örnek teşkil etmeleri, öğretilerinin erdemli bir toplum için vazgeçilmez ilkeler konumunda bulunması, tebliğ ettikleri vahiy ürünü metnin lafız ve muhteva bakımından erişilmez bir üstünlük taşıması gibi hususlar bu tür mûcizenin kapsamına dahil edilmiştir (Bulut, 2005, 352; Şık, Çetin, 2019, 98-104; Can, 2017, 304).

#### b.a. Hissi Mûcizeler

Âmidî, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hissi mûcizelerini; kuru bir kütüğün ona özlemle inlemesi, dişi bir ceylanın ona selam vermesi, zehirli bir koyun budunun konuşması, taşların onu tesbih etmesi gibi onun eliyle tecelli olan harikulade olayları zikretmiştir. Ona göre tüm bunlar, beşerin yapabileceği gücü dışında olan ve harikulade/mûcize türünden ortaya konulan fiillerdendir. Dolayısıyla bu mûcizeler de onun "hevasından değil sadece kendine vahyolunamı konuşan" (Necm: 53/4) bir nebi olduğunu ortaya koymaktadır (Âmidî, 2003, 295-296).





Bazı kelimacılar hissi mucizelerle ilgili ifade edilen çakıl taşlarının tesbihatı, ayın ikiye yarılması, dişi geyiğin konuşması ve hurma kütüğünün inlemesi gibi olağandışı hadiseleri âhad haberler olarak değerlendirmiştir (Bulut: 2006, 352; Bebek, 2000: 121). Bunlara göre âhad kaynağa istinad eden haberlere tutunarak nübüvvetin ispatı gibi katı bir meseleyi kanıtlamak doğru değildir (Âmidî, 2003, 298).

Batı modernist felsefenin İslam coğrafyasında ve bilim adamları üzerinde oluşturduğu kompleks karşısında mucizeye karşı bakış açıları farklı eğilim ve yorumlar son dönemlerde yeniden hareket alanı bulmuştur. Asrımızda modernist algı ile birlikte tezahür eden mucize anlayışındaki temel sebepler arasında, pozitivist bakış açısı ve itirazlar karşısında, “durum sanıldığı gibi değil” edasıyla bir savunma mekanizması oluşturma gayreti de bulunmaktadır. Tabiat yasalarına aykırı olduğu gerekçesiyle imkânsız görülen hissi mucizeler, olağan olaylar düzleminde “makul” çizgiye çekilmeye çalışılmıştır. Bu görüş sahiplerinden birinin de Mustafa Öztürk olduğu ifade edilmiştir. Ona göre mucize diye bilinen durumlar, tabiat kanunlarını aşarak meydana gelmiş olaylar değildir. Aksini düşünmek Spinoza’nın da ifadesiyle gülünç ve abes bir inanıştır. Doğa kanunları dâhilinde gerçekleşen mezkûr hadiselerin sebepleri, Kur’ân-ı Kerim’in teosantrik anlatım üslubuna uygun olarak hafzedilmiş ve doğrudan Allah’a izafe edilmiştir. Bu şekilde o dönem insanının anlayışına uygun şekilde etkileyici bir dil ve üslup kullanma yönüne gidilmiştir. Dolayısıyla mucize diye bilinen olaylar, Öztürk’ün deyişiyle sırf insanlara “ooo” dedirtecek şekilde mübalağalı anlatımlardan ibarettir (Özel, 2017, 37). Tüm bunlar, kelimacılıkta bilgi kaynağı olarak zikredilen haberin mütevatir olması gerektiği ve âhad haberin inanç konularını temellendirmede kullanılmasının doğru olmadığı düşüncesinden tezahür eden söylemlerdir.

Âmidî, âhad haber olarak varit olan mucizelerden ayın ikiye yarılması ve çakıl taşlarının tesbihi gibi durumların mütevatir yolla sabit olmadığı iddiasının hakikatten uzak olduğunu söylemiştir. Ona göre zorunlu bir bilgi ile bilinmektedir ki tüm tarihçiler, siyer uzmanları ve dinler tarihi alimleri gibi yalan üzerinde birleşmeleri tasavvur edilemeyen topluluklardan her biri bu hissi mucizeleri nakletme konusunda ittifak etmişlerdir. Bu durum, ilk asırdan itibaren bulunduğumuz asra kadar devam eden bir teselsül ile nesilden nesile aktarılmıştır (Râzî, 2009, 300; Neseî, 2003, I/56/57; Âmidî, 2003, 305; Ahatlı, 2001, 59-60).

Bu hususta Kâdî İyâd “eş-Şifâ” adlı eserinde şunları kaydetmiştir: Her mucize ayrı ayrı tevatür mertebesine ulaşmamış olsa bile mutlak anlamda Hz. Peygamber’in (s.a.s.) elinde birtakım olağandışı olayların gerçekleştiği kesindir. Onun eliyle bazı harikulade hadiselerin cereyan ettiği konusunda mümin ve inkarcı herkes ittifak halindedir. Meydana gelen bu mucizelerin her biri Allah’ın fiili olduğu ve elinde zuhur eden kimseyi Allah’ın peygamber olarak tasdik etmesi mesabesinde (İyâd, 1988, I/254).

Burada bir meselenin altını çizmekte fayda olduğu mülahaza edilmiştir. Kelama ait bir meselenin inanç ve itikat ile alakalı olmasından hareketle âhad bir yol ile gelen rivayetlerin de netice itibarıyla bir bilgi değeri olduğu malumdur. Her ne kadar böyle bir yol ile varit olan haberler kelama konu olmasa bile, bu durum o haberin inkarını gerektirmez. Nitekim İslam dininde ibadet ve muamelat konularındaki birçok hükümler de âhad haber ile sabit olmuştur. Miraç hadisesi başta olmak üzere hissi mucizeler ve Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ait birçok söz ve davranışların sadece âhad haber ile delaletinin zannî olmasından dolayı usûl açısından itikadî meselelere konu olmamıştır. Dolayısıyla kelama konu olmayan bir bilgiyi yok saymak ya da inkara kalkışmak dinin birçok emrini de yok sayma gibi bir durumu beraberinde getirecektir. Netice olarak bir hükmün kelama konu olmasını ve usûl açıdan âhad haber hükmü taşımasını ayrı ayrı değerlendirmek gerektiğini düşünmek mümkün görünmektedir.

Kelâm ilminde Hz. Peygamber’e (s.a.s.) atfedilen ve âhad haber diye de isimlendirilen rivayetler inanç konularında tek başına kat’î delil teşkil edip etmeyeceği meselesi tartışılmış (Yavuz, 1996, 355) ancak bir hadisin âhad vasfını taşımasının onunla gelen haberin her zaman haber-i vâhid hükmünde olduğunu göstermeyeceği de ifade edilmiştir (Ertürk, 1996, XIV/355). Âmidî’ye göre hissi mucizelerin varit olmasında esas alınan hadislerin senetleri, teknik açıdan haber-i vâhid olarak kabul edilse bile sonuç itibarıyla ‘Hz. Muhammed’in (s.a.s.) elinden olağanüstü mucizelerin müşahede edildiği’ haberi, zorunlu bilgi olarak değerlendirilmiştir (Âmidî, 2003, 305). Zaten bu hususta hadis usûlü bilginleri mütevatir haberi, lafzî ve mânevî olmak üzere ikiye ayırmışlardır (Tahhân, 1995, 22). Lafzî mütevatiri; bilgiyi aynı lafızlarla, mânevî mütevatiri ise aynı anlamı farklı lafızlarla nakletmek olarak açıklamışlardır. Lafzî Mütevatire örnek olarak daha çok Kur’ân’ın lafız olarak nakledilmesi, namazın beş vakit oluşu, rekatlarının sayısı zikredilmiştir (Apaydın, 2006: 206). Mânevî mütevatir için ise dua esnasında ellerin kaldırılması örnek gösterilmiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) çeşitli vesilelerle dua esnasında ellerini kaldırdığı yüzün üzerinde bir yolla rivayet edilmiştir. Ancak bu münasebetler ve ‘ellerini kaldırış şekli’ her ne kadar tevatür derecesinde netlik kazanmış olmasa da netice itibarıyla ‘dua esnasında ellerin semaya kaldırılması’ eylemi diye bir haberin mütevatir bilgi ifade ettiği söylenmiştir (Tahhân, 1995, 22). Aynı şekilde Resûl-i Ekrem’in (s.a.s.) hissi mucizelerinin büyük çoğunluğu mânevî tevâtür yoluyla nakledilmiştir. Her bir mucizenin zuhur ettiği şekil



ve olaylar farklı lafızlarla rivayet edilerek lafız bakımından tevatürü ifade etmese bile, 'Hz. Peygamber'in (s.a.s.) elinden olağandışı fiillerin müşahede edildiği' şüphe götürmeyen kesin bir bilgi haline gelmiştir (Apaydın, 2006: 206).

Âmidî, bu noktada mânevî mütevâtiri temellendirme açısından halk nezdinde anlatılan ve yalan olması mümkün olmayan bazı olayları örnek göstermiş ve Anter'in cesareti ve Hâtem'in cömertliği gibi farklı çevrelerce nakledilen haberleri misal göstermiştir. Ona göre râvilerin kesretinden dolayı artık birinin cesaretli diğerinin cömert olduğu konusu, zaruri bilgi ile bilinmektedir. Her ne kadar tek tek âhad yolla farklı hikâyeler nakledilmiş olsa bile ortada kesin bir 'cesaretli' ve 'cömert' birer insanın mevcudiyeti zorunlu bir bilgidir. Bu anlamda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) her bir mucizesinin anlam ve içeriği mütevatir bir dereceye ulaşmamış olsa da ortada çok net bir şey vardır ki bu da Hz. Muhammed'in (s.a.s.) elinden mucizelerin zuhur ettiği (Âmidî, 2004, IV/130; Âmidî, 2003, 305).

Basra Mu'tezile'sinden İbrahim b. Seyyâr en-Nazzâm (ö. 231/845) her ne kadar mütevatir haberi; 'üzerinde yalan ile birleşilmesi imkansız kişiler tarafından nakledilen haber' şeklindeki tanımı reddetmiş ise de Bağdâdî (ö. 429/1037-38) bunu saçmalık diye ifade ederek Nazzâm'ı tenkit etmiştir (Bağdâdî, 1977, 128). Nazzâm'ın bu tutarsızlıkları Kur'an'ın i'câzını reddetmesi ve bir benzerinin ortaya konulmasının imkansızlığını 'sarfe' ile açıklaması ile gündeme gelmiş ve Mu'tezile mensubu birçok alim tarafından da onun bu düşünceleri tekfir ile suçlanmıştır. Halbuki yine Mu'tezile ekolü mensubu Câhız (ö. 255/869), mütevatir haberi 'haber-i kâhîr' diye isimlendirmiş ve bunun zaruri bilgi ifade ettiğini birçok akli yöntemlerle izaha çalışmıştır.

Câhız 'Hucecu'n-Nübüvve' adlı eserinde Kur'an'ın i'câzı başta olmak üzere Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hissi ve aklî mucizelerinden bahsetmiş ve özellikle mütevatir haberin değerini ifade eden çok çarpıcı misaller vermiştir.

#### **b.b. Gaybî Haberler**

Âmidî, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetinin ispatı bağlamında 'gaybî haber' mucizesini de zikretmiş ve bunu iki kısımda incelemiştir. Bunlardan birini Kur'an'ın i'câzına delalet eden ve bizzat Kur'an'ın haber verdiği gaybî haberlerin mucize oluşu, diğerini ise Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Kur'an dışında vermiş olduğu gaybî haberlerdir ki Âmidî bu ikinci kısmı hissi mucizeler bağlamında değerlendirmiştir.

Gaybî haberi Kur'an'ın bir i'câz vechi olarak değerlendirenlerin olduğunu söyleyen Âmidî, bu i'câz vechini; Kur'an'ın daha sonra tahakkuk eden bazı haberleri kapsaması şeklinde ifade etmiştir. Buna göre Kur'an, "cinler ve insanlar bir araya toplansalar bile onun bir benzerini getiremeyecekler" ayetiyle, gelecekle ilgili bir gaybî haberi ortaya koymuştur. Nitekim Kur'an'ın "De ki; şayet bütün bir beşeriyetle birlikte cinler bu Kur'an'ın benzerini ortaya koymak için bir araya toplansalar, sırt sırta verseler de onun bir mislini asla ortaya koyamayacaklardır" (İsra: 17/88) şeklindeki geleceğe ait muarazanın olamayacağı iddiası hem şimdiki hem de gelecek zaman bilgisine ait gaybî bir bilgiyi içermektedir (Âmidî, 2004, IV/72).

Yine "Allah'ın dilemesiyle, emniyet içerisinde korku olmaksızın Mescid-i Haram'a gireceksiniz" (Fetih: 48/27) ayeti, "Allah size, ele geçireceğiniz çok ganîmetleri vadetti" (Fetih: 48/20) ayeti ve "Rumların yakında galip gelecekleri" (Rûm: 30/2) gibi müstakbele ait gaybî bilgilerin tahakkuk ettiği, Kur'an'ın ilk muhatapları tarafından müşahede edilmiş ve mütevatir bir yolla da nakledilmiştir (Âmidî, 2003, 295-296).

Âmidî'ye göre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ümmî biri olduğunun da nazarı itibara alınarak, Kur'an'ın ortaya koyduğu mazideki olaylar, önceki toplumlara ait tarihi bilgiler gibi geçmiş milletlere ait haberler ve yine peygamberin haber vermesinden sonra tahakkuk edecek olan müstakbele ait gaybî haberlerin Kur'an'da nakledildiğini bilen bir kimse ondaki i'câzı anlamaya yeterli kanıt elde etmiş demektir. Ona göre buradaki i'câz, gaybî haberin bizzat kendisi veya haber verilen olayın tahakkuk etmesi değildir. Yani Rumların tekrar galip olması, Mescid-i Haram'a emniyet içinde girilmesi ve Mekke'nin fethedilmesi mucizevî olaylar değil, bu bilgilerin önceden bilinerek haber verilmesi mucizedir (Âmidî, 2004, IV/72).

Gaybî haberleri Kur'an'da geçen anlamıyla Kur'an'ın i'câzına yönelik bir mucize olarak değerlendiren Âmidî, Kur'an'ın ayetleri dışında Hz. Peygamber'in haber verdiği gaybî olayları da Peygamberin hissi mucizeleri bağlamında değerlendirmiştir.

Amidî, bu konuda Zeyd b. Erkam'ın cennetle müjdelenen kimseleri konu edinen olayını şöyle zikretmiştir: "Allah Resulü (s.a.s.) bana dedi ki; 'Ebû Bekir'e (r.a.) git, onu şu an evinde oturuyor şekilde bulacaksın ve ona de ki; Hz. Peygamber (s.a.s.) sana selam ediyor ve seni cennetle müjdeliyor. Sonra oradan çık ve Seniyye'ye git ve orada Ömer'i (r.a.) deve üzerinde bulacaksın ona de ki: Hz. Peygamber sana selam ediyor ve seni cennetle müjdeliyor. Sonra oradan da çık ve Osman'a (r.a.) git onu da pazarda alışveriş yaparken göreceksin ona da Peygamberin selamını söyle ve şiddetli bir imtihandan sonra onun da cennetle müjdelediğini haber ver'. Bunun



üzerine Zeyd b. Erkam şöyle demiştir: Dediği şekilde yaptım ve hepsini Allah Resulünün nitelediği şekilde buldum (Âmidî, 2004, IV/82-83).

Âmidî Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kızı Fatıma'nın kulağına bir şeyler fısıldadığı ile ilgili olayını da nakletmiş ve şöyle demiştir: "Hz. Aişe şöyle anlatmıştır: bir gün Fatıma yürüyerek Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında geldi. Onun yürüyüşü Allah Resulünün yürüyüşünü andırırdı. Hz. Peygamber ona 'hoş geldin kızım' dedikten sonra sağına oturarak ona gizli bir şeyler söyledi ve Fatıma ağladı. Sonra bir şey daha söyledi ve bu defa da Fatıma güldü. Hz. Aişe ne olup bittiğini Fatıma'ya sorduysa da 'Allah Resulünün sırrını ifşa edemem' diyerek söylemedi. Ancak Peygamber'in vefatından sonra Hz. Aişe sorusunu yine sordu ve Hz. Fatıma bu kez ne konuştuklarını şöyle ifade etti: 'Allah Resulü bana ilk olarak: 'Cebrail her yıl bir defa benimle Kur'an'ı mukabele ederdi, bu yıl iki defa mukabele yaptı. Bununla artık ecelimin geldiğini sanıyorum. Benden sonra bana ilk erişecek olan da sensin' demişti. Ben de ağlamıştım. Sonra 'ümmetimin mümin kadınlarının seyyidesi/efendisi olmak istemiyor musun, dediğinde de güldüm' demiştir (Âmidî, 2004, IV/83). Amidî'ye göre, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu hadiste işaret ettiği kızı Hz. Fatıma'nın kendisinden sonra ailesinden ilk vefat eden kişi olması durumu tahakkuk ettiği gibi, eşlerinden ilk olarak Hz. Zeynep'in vefat edeceğini de söylediği ve bu haberin de aynı şekilde gerçekleşmesi onun gaybî haber mucizesinin bir örneğidir.

Yine Allah Resulünün meşhur olan 'hilafet otuz yıl sürecek ve sonrasında saltanata dönüşeceği' (Râzî, 2009: 306) şeklindeki ifadesi ve bu durumun aynıyla tahakkuk ettiği, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi, Kâbe'nin yıkılması, yönetimin Abbas oğullarına döneceği, peş peşe fitnenin baş göstereceği ve İstanbul'un fethi gibi gaybî haberler aynen tahakkuk etmiştir (Âmidî, 2004, IV/84/85). Âmidî bu ve buna benzer haberlerin sayılamayacak kadar fazla olduğunu ifade etmiştir.

Mu'tezile'den Câhız da (ö. 255/869) "Huuceu'n-Nübüvve" adlı risalesinde 'Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dua mucizesi' şeklinde ayrı bir başlık açmış ve bunu Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetinin ispatına delil olarak sunmuştur. Ona göre Hz. Peygamber birçok kere farklı yerlerde dua etmiş ve bu dualar hiçbir gecikme olmadan anında kabul edilmiştir. Böyle bir durum ise nübüvvet iddiasında bulunan bir kimse için onun nübüvvetinin ispatı olarak kabul edilir. Arap müşriklerin Hz. Peygamber'in (s.a.s.) nübüvvetini inkar etmeleri, bu hususta ona her türlü eziyet ve işkenceyi reva görmeleri, inananlarla birlikte kendisine ekonomik ambargo uygulamaları malum tarihi olaylardandır. Câhız, birçok hadis kaynaklarında da ifade edilen Hz. Peygamber'in onlar aleyhinde yaptığı duayı eserinde dile getirerek onların memleketlerine kuraklık, yurtlarına fakirlik girmesi için Allah Teâlâ'ya dua ettiğini söylemiştir. Bu hususu Buhârî de sahihinde ifade ederek Hz. Peygamber'in (s.a.v.); "Allah'ım, Hz. Yusuf'un zamanındaki gibi onlara da kuraklık ver. Allah'ım, Mudar kabilesi üzerine kıtlık ver" (Buhârî: Da'avât 58) buyurmuştur. Bu dua üzerine Allah Teâlâ, bu kimseleri yağmurdan mahrum etmiş, bahçeleri kurumuş, meyveleri tükenmiş, tarlalarında ekinleri kalmamış, hayvanları telef olmuş ve artık kalıntı derileri ve develerin tüyünden ayıştırdıkları kanı (İbn Manzûr, ts: X/267) yemek durumunda kalmışlardır. Nitekim Mudar oğullarının ileri gelenlerinden Hâcip b. Zürâre gibi kimseler İran imparatoru Kısra'ya sığınmış, açlık ve kuraklıktan dolayı başlarına gelenleri ona ileterek, Kısra'nın ülkesinde çobanlık yapmak için izin isteyecek duruma gelmişlerdir. Mudar kabilesi, bu sıkıntılı ve kıtlık döneminden gerekli öğüdünü alıp, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) de dua mucizesi hedefine ulaştıncaya mesele ilk başladığı yere gelmiş ve bu kimseler yeniden Hz. Muhammed'in (s.a.s.) merhamet ve faziletine sığınmak için ona dönmüşlerdir (Râzî, 2009, 303).

Burada Hz. Peygamber'in ilk duasında kuraklık ve kıtlık için Allah'tan talep ettiği mucize tahakkuk etmiş, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelip durumlarını söyleyince bu defa ikinci bir dua mucizesi daha vuku bulmuştur. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ellerini kaldırarak onların memleketlerine yağmur yağdırması ve bolluk vermesi için Allah'tan istediği talep aynı anda gecikmeksizin tahakkuk etmiştir. Kaynakların verdiği bilgiye göre öylesine güçlü bir yağmur yağmıştır ki evlerini yerinden söküp ihtiyaçlarını göremeyecek dereceye varınca, Hz. Peygamber ile tekrar görüşme isteği hasıl olmuştur. Bu defa üçüncü bir dua mucizesi tahakkuk etmiş ve Hz. Peygamber bu kez duasında "Allahum üzerlerine değil çevrelerine yağdır" (Askalânî, 1989: XI/161) diye duada bulunmuştur. Bunun üzerine yağmur çevre bölgelere yağmış ve üzerlerine yağmamıştır (Câhız, 2004, 150).

Akılcı bir kelam ekolüne mensup Câhız'ın böyle bir hissî mucizeyi eserinde zikretmesi Ehl-i Sünnet İmamlarından Mâtürîdî (ö. 333/944), Eş'arî (ö. 324/935-36), Nesefî (ö. 537/1142) ve diğer kelam alimlerinin Hz. Muhammed'e (s.a.s.) atfettikleri hissî mucize iddialarını desteklediği görülmektedir.

Câhız, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) İran Kısra'sına yazdığı mektubu da dua mucizesi bağlamında ele almıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) Kısra'yı İslam dinine davet etmeye yönelik olarak bir mektup göndermiştir. Mektupta Kısra isminin Hz. Peygamber'in (s.a.s.) isminden sonra yazılmasını gurur meselesi olarak





algılayan Kistrâ, mektubun parçalanmasını emretmiş ve bu husus Hz. Peygamber'e iletilmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber; "Allahım sen de onun mülkünü paramparça et" şeklinde Kistrâ'ya dua etmiştir (Askalâni, 1989: VIII/161).

Câhız bu hususu dile getirdikten sonra Allah'ın Kistrâ'nın mülkünü paramparça ettiğini ve kökünü de kazıyarak aslını yok etmesi olayının bir dua mucizesi olduğunu söylemiştir. Câhız'a göre, yeryüzünde her kralın kendine ait bir mülkü vardır. Kralın devleti parçalansa bile geriye kalan kısmında yaşamını devam ettirme imkanı bulacaktır. Kistrâ ise bunu da bulamamıştır (Câhız, 2004, 150-151).

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) nübüvvetine delaleti açısından anında kabul olunan dualar ile ilgili bunların dışında da mü'minlerin talepleri doğrultusunda gerçekleşen dualar Buhârî başta olmak üzere birçok kaynaktan; "İslam'da nübüvvetin delilleri" başlığı altında ifade edilmiştir. Bu bağlamda Medine'de yağmur yağmadığından yakınan sahabelerin talebi üzerine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Cuma hutbesinde iken yaptığı yağmur duası Enes b. Malik tarafından nakledilmiştir. Medine'de kuraklık olduğu yıl, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) cuma günü hutbe okuduğu esnada bir adamın ayağa kalkarak: "Ey Allah'ın elçisi; hayvanlarımız ve ekinlerimiz helak olacaklar. Allah'a dua buyursanız da bize yağmur yağdırsa" diye talepte bulunmuştur. Enes b. Mâlik; 'o gün gökyüzü bir cam gibiydi ve yağmuru andıracak bulut adına hiçbir şey yoktu' ifadesini kullanmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ellerini kaldırarak dua ettiği esnada rüzgârın gelerek bulutları getirdiğini ve yağmurun yağmaya başladığı nakledilmiştir. Enes b. Mâlik, evlerine dönerken adeta yağmurdan ıslandıklarını ve bu durumun diğer cuma gününe kadar devam ettiğini söylemiştir. Yağmur yağmasını talep eden aynı kişi veya bir başkası (râvinin şüphesi) ertesi hafta tekrar ayağa kalkarak: 'Ey Allah'ın elçisi, evlerimiz yıkılıyor, dua buyurun yağmur dursun' diye yeni bir talepte bulunmuş, Hz. Peygamber'de (s.a.s.) tebessüm ederek; 'Allahım, rahmetini etrafımıza indir' buyurmuştur. Enes, hadisenin devamında; 'gökyüzüne baktım ve tüm bulutlar bir çelenk gibi Medine etrafına çekildiler (Askalâni, 1989, VI/729) demiştir.

Âmidî Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hissî mucizelerinden olan ayın ikiye bölünmesi hadisesine, Kur'ân'da bulunan "kıyamet zamanı yaklaştı, ay ikiye yarıldı" (Kamer: 54/1) ayetini kanıt olarak göstermiştir. Âmidî'nin bu hissî mucize için 'İbn Mes'ûd ve onun dışında sahabeden rivayet edilmiştir" ifadesini kullandıktan sonra "Ebkârü'l-Efkâr" muhakkiki Ahmed Muhammed el-Mehdî bu hadisleri derleyerek eserin dipnotunda bir araya getirmiştir (Âmidî, 2004, IV/75-76). Buna göre muhakkik; 'Allah Resulü için ayın ikiye ayrılması konusundaki hadisler sahihtir ve sıhhati hususunda ittifak edilmiştir' ifadesini kullanmıştır.

Bu anlamda Buhârî sahihinde bu isimle bir bab/başlık oluşturmuş ve Menâkıb kitabında, Mekke Müşriklerinin Peygamber'den bir mucize istemeleri ve onun da kendilerine ayın ikiye yarılmasını göstermesi babı şeklinde isimlendirmiştir.

Ebû Ma'mer (r.a.) İbn Mes'ûd'dan (r.a.): Hz. Peygamber (s.a.s.) zamanında ay ikiye bölündü ve Hz. Peygamber (s.a.s.) 'şahit olun' buyurdu". (Hadis No: 3636, 3869).

Katâde (r.a.) Enes b. Mâlik'ten: "Mekke halkı Hz. Peygamber'den (s.a.s.) kendilerine bir mucize göstermesini istediler. O da kendilerine ayın ikiye bölünmesini gösterdi". (Hadis No: 3637, 3868, 4868).

Enes b. Mâlik (r.a.) İbn Abbâs'tan (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.s.) zamanında ay ikiye yarıldı". (Hadis No: 3638, 3870).

Muhammed el-Mehdî bundan sonra diğer hadis kaynaklarında ayın ikiye yarılması ile ilgili kitap ve bab isimlerini belirtmiştir. Buna göre neredeyse tüm hadis kaynaklarında geçen ayın ikiye yarılma mucizesi hakkında geniş bilgi için Beyhâkî'nin 'Delâilü'n-Nübüvve' adlı eserini işaret etmiştir (Mehdî, 2004, IV/84).

Âmidî, Ebkâr adlı eserinde hissî mucizelerin rivayet edildiği kaynaklara birer birer değinerek bunları geniş bir şekilde ele almıştır. Âmidî, cansız varlıkların Hz. Peygamber'in (s.a.s.) elinde konuşmasının farklı zaman ve ortamlarda gerçekleştiği, çakıl taşlarının ve birtakım meyvelerin tesbihi, duvarların Hz. Peygamber'in (s.a.s.) duasına 'amin' demesi, bir bedevinin iman etmek için mucize istemesi üzerine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ağacı çağırması ve ağacın gelerek huzurda şahadet getirmesi ve zehirli bir koyunun konuşması gibi olayları, kaynaklarını zikrederek örnek vermiştir (Âmidî, 2004, IV/77-78). Tüm bu olağanüstü durumlar kelimeler tarafından ilk asırdan itibaren nakledilmiştir (Nesefî, 2003, I/56-57; İcî, 1997, III/406; Cüveynî, 1987: 126; Teftâzânî, 1981, II/192; Sâbûnî, 1969, 92; Mâtürîdî, 2001, 278; Harputî, 2016, 213-220; Can, 2017, 314).

Âmidî, hayvan ve konuşmayan canlı nesnelerin Peygamber'in (s.a.s.) talebi üzerine konuştuğunu da hissî mucize olarak zikretmiş ve bu anlamda sahabeden Ebû Saîd el-Hudrî'nin dağdaki bir kurdun çobanla konuşması rivayetini, Abdullah b. Ömer'in devenin Hz. Peygamber (s.a.s.) ile olan konuşması ile ilgili rivayetlerini ve Hayber'in fethinde bir merkebin Hz. Peygamber (s.a.s.) ile konuşmasını zikretmiştir. Ayrıca Ümmü Seleme'nin Ebû Naîm el-Asfâhânî'nin "Delâilü'n-Nübüvve" adlı eserinde zikrettiği ceylanın Hz.





Peygamber (s.a.s.) ile konuşmasını ve birtakım cansız varlıkların Hz. Peygamber'e (s.a.s.) doğru hareket ettiğini onun hissi mucizeleri olarak değerlendirmiştir. Hz. Peygamber'e (s.a.s.) iman etmeyen bir bedevinin mucize talebi üzerine hurma ağacını yanına çağırması ve ağacın şehadet etmesini, kuru hurma kütüğünün özlemle inlemesi rivayetlerini zikretmiştir (Âmidî, 2004, IV/79-80).

Bu hususta meşhur olan hadis, başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok kaynakta nakledilmiştir. Âmidî bu mucizenin detayını şöyle zikretmiştir:

*Sahabeden Ebû Talha eşi Ümmü Süleym'e hitaben, 'Yemin ederim ki Allah Resulünün sesinin zayıf olduğunu hissettim ve aç olduğunu biliyorum. Yiyecek bir şey var mı diye sordu. Bunun üzerine Ümmü Süleym; arpadan yapılmış birkaç ekmek çıkardı ve bezle ekmekleri sardı ve eşine teslim etti. Ebû Talha bu şekilde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanına vardı. Peygamberimiz bu sırada mescitte bulunuyordu ve beraberinde başka insanlar da vardı. Enes b. Malik sadece Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kulağına eğilip Ebû Talhâ'nın onu yemeğe davet ettiğini haber verdi. Allah Resulü beraberinde bulunanlara da haber vererek Ümmü Süleym'in evine geldiler ve Ümmü Süleym ekmekleri getirdi. Orada bulunanlar onar kişilik gruplar halinde girip karınlarını doyurarak çıktılar. Sayıları yetmiş veya seksen kişi olan bu topluluğun hepsi yediler ve doydular.*

Hadisin sıhhati konusunda ittifak edildiğini ifade eden Âmidî, bundan sonra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) parmaklarından su aktığı mucizeyi zikretmiş ve bu hadisin de Buhârî ve Müslim başta olmak üzere birçok hadis kaynaklarında rivayet edildiğini söylemiştir (Âmidî, 2004, IV/82).

### Sonuç

Tüm kelâmî eserlerde nübüvvet ve mucize birlikte zikredilmiş ve adeta biri diğerinin tamamlayıcısı konumunda ele alınmıştır. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) son peygamber olmasını kabul etmeyen Yahudi ve Hristiyan dünyası, bu inkarları için birtakım gerekçeler ortaya koymuşlar ve bunu temellendirmeye çalışmışlardır. Öncelikle şeriatlerin neshedilmesinin imkansızlığını gören bazı Yahudi ekol mensupları Hz. Musa'nın (a.s.) nübüvvetinin devam edeceğini ileri sürerek, aslı olmayan birtakım mesnetsiz iddialarda bulunmuşlardır. Âmidî bu kimselerin Hz. Musa'dan (a.s.) rivayet ettikleri sözün kaynağının bile olmadığını ifade ederek batıl bir iddiada bulduklarını söylemiştir. Ayrıca Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvvetini kabul ettikleri halde onun sadece Araplara gönderildiğini iddia eden İsevîler'in iddialarına karşı; nebi olan bir kimsenin masum olduğundan yalan söz söylemesinin mümkün olmadığını hatırlatan Âmidî, gerek Kur'ân ifadelerinde gerekse hadislerde tüm beşeriye peygamber olarak gönderildiğinin bizzat Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından dile getirilmesinin bu kimselerin iddialarını batıl kıldığını söylemiştir.

Âmidî'nin, hissî mucizelerin âhad yolla rivayet edilmesinden dolayı bunları yok saymanın batıl bir iddia olduğunu söylemesi manidardır. Asıl itibarıyla Kelam alimlerinin genel eğilimi de bu yöndedir. Çünkü rivayet tekniği açısından lafızların nüans farklılığı bu haberleri âhad hükmüne indirgemiş olsa da meselenin odak noktasında bulunan ana tema mütevatirdir. Burada mütevatir olan bilgi ise hissî mucizelerin anlatılmasındaki asıl odak noktanın "Hz. Muhammed'in (s.a.s.) eli ile olağandışı olayların" zuhur etmesidir. Bu konuda hiç kimsenin bir ihtilafı yoktur. Âmidî, farklı anlatımlar da olsa Anter ve Hâtem'in hikayelerindeki ana temanın cesaret ve cömertlik olduğundan hareketle, Hz. Muhammed'in de (s.a.s.) eli ile vukû bulan haberlerin olağandışı bir mucize olduğunun mütevatir kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.

### KAYNAKÇA

- Ahatlı, Erdinç (2011). *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Âmidî, Seyfeddin (2003). *Gâyetü'l-Merâm fi İlmi'l-Kelâm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Âmidî, Seyfeddin (2004). *Ebkârü'l-Efkâr fi Usûli'd-Dîn*. thk. Ahmed Muhammed el-Mehdî, Kahire: Matba'atu Dâru'l-Kütübü ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye.
- Apaydın, H. Yunus (2006). Mütevatir. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, (XXXII/206-211), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Askalâni, İbn Hacer (1989). *Fethu'l-Bâri fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Bağdâdî, Abdülkâhir (1977). *el-Fark Beyne'l-Firak*. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde.
- Bebek, Adil. (2000). Kelâm Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammed'e Nisbet Edilen Hissi Mucizelerin Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 18, s. 121-148.
- Bulut, Halil İbrahim (2005). Mucize. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. (XXX/352-356), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Câhız, Amr b Mahbûb (2004). *Katâbü Hucecû'n-Nübüvve*. thk, Ali Bumullhim, Beyrut: Dâru'l-Bihâr.
- Can, Mustafa (2017). Nübüvvet. *Sistematik Kelam*, Ed. Ömer Aydın, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Cüveynî, Ebû'l-Meâlî. (1987). *Lumau'l-Edille fi Kâvâidi Akâidi Ehl-i's-Sünneti ve'l-Cemaâ*. thk. Fevkiyye Huseyin Mahmûd, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
- Ertürk, Mustafa (1996). Haber-i Vâhid. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, (XIV/355), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Gölcük, Şerafettin (1993). Gâyetü'l-Merâm. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, (XIII/413), İstanbul, T.D.V. Yayınları.
- Harputî, Abdullatif (2016). *Tenkîhu'l-Kelâm fi Akâidi ehl-i'l-İslâm, Kelâm İlmüne Giriş*. Haz. Fikret Karaman. İstanbul: Çelik Yayınları.
- İbn Âşûr, Tâhir (1984). *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tunusiyye.
- İbn-i Manzûr, Muhammed b. Mükrim (ts). *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- İci, Adududin (1997). *Kitâbu'l-Mevâkif*. Beyrut: Dâru'l-Cil.



- İlhan, Avni (1992). Bedâ'. T.D.V. *İslam Ansiklopedisi*, (V/290-291), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- İyâd, Kâdî (1988). *eş-Şifâ bi Ta'rifi Hukûki'l-Mustafâ*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Kılavuz, A. Saim (2012). *Anahatlarıyla İslam Akâidi ve Kelâm'a Giriş*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr (2001). *Kitâbu't-Tevhîd*, thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Ârûşî, Beyrut: Dâru Sâdır.
- Mehdî, Ahmed Muhammed (2004). *Ebkâru'l-Efkâr tahkiki*. Kahire: Matba'atu Dâru'l-Kütübi ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye.
- Nesefî, Ebû'l Muîn (2003). *Tabsiratu'l-Edille*. thk. Hüseyin Atay, Şaban Ali Düzgün. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Özel, Recep Orhan (2017). Kur'an'daki Hissî Mucizelere Modern Yaklaşımlar Bağlamında Bir İnceleme: Mustafa Öztürk Örneği -II-. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9, s. 37-72.
- Râzî, Fahreddin (2000). *Mefâtihu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Râzî, Fahreddin (2009). *Kitâbu'l-Erbâin fi Usûli'd-Dîn*. thk. Mahmûd Abdülaziz Mahmûd, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Sâbûnî, Nureddin (2009). *Kitâbu'l-Bidâye fi Usûli'd-Dîn*. thk. Fethullah Huleyf. Mısır: Dâru'l-Meârif.
- Şahin, M. Süreyya (2000). İsfahânî, Ebû İsa. T.D.V. *İslam Ansiklopedisi*, (XXII/507-507), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Şehristânî, Eb'ul-Feth (1984). *el-Milel ve'n-Nihal*. thk. Muhammed Seyyid Keylânî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife.
- Şık İsmail, Çetin Rabiye (2019). *Sistemik Kelam Nübüvvet ve Âhiret*. Ed. İsmail Şık, Nail Karagöz, Ankara: Altınordu Yayınları.
- Tahhân, Mahmûd (1995). *Teysîru Mustalahi'l-Hadîs*. İskenderiye: Merkezü'l-Mehdî li'd-Dirâsât.
- Teftâzânî, Sadduddin (1981). *Şerhu'l-Mekâsîd*. Pakistan; Dâru'l-Meârifî'n-Nu'mâniyye.
- Yavuz, Yusuf Şevki (1996). Haber-i Vâhid. T.D.V. *İslam Ansiklopedisi*, (XIV/355-363), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Yüksel, Emrullah (1991). Seyfeddin Âmidî. T.D.V. *İslam Ansiklopedisi*, (III/57-58), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Yüksel, Emrullah (1994). Ebkâru'l-Efkâr. T.D.V. *İslam Ansiklopedisi*, (X/77-78), İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Zemaşerî, Cârullâh (2000). *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzil*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî. II/534.
- Zerkânî, Abdülazim (1996). *Menâhilü'l-İrfân*, Beyrut: Dâru'l-Fikr.